

III. STUDII, DISCUȚII, COMENTARII

EVOLUȚIA DREPTULUI PROCESUAL AL CONTENCIOSULUI CONSTITUȚIONAL

Drd. Andrei UNGUREANU,

Prof. univ. dr. Andrei NASTAS

Abstract

The study is generally dedicated to the research of the national and international doctrine regarding the procedural law of constitutional litigation, and in particular it is dedicated to the research of the legal framework that regulates the procedural law of constitutional litigation at the national and international level. In the context of the consolidation of the rule of law and the evolution of the procedural law of constitutional litigation, the role, place and status of the Constitutional Court in relation to other state authorities, which in turn is the only authority of constitutional jurisdiction in the Republic of Moldova, should be noted. With reference to the acts of the Constitutional Court of the Republic of Moldova, the acts of the international Constitutional Courts and those of the European Court of Human Rights, the idea is outlined that the procedural law of constitutional litigation is an institution of constitutional law. Being an institution of constitutional law, the procedural law of constitutional litigation is regulated by that unitary set of constitutional legal norms contained primarily in the Constitution, which regulates the fundamental social relations that appear in the process of establishing, maintaining and exercising state power. Respectively, the legal norms of the constitutional law regulate de jure and de facto the procedural law of the constitutional dispute under the condition of the existence of a part-whole co-report.

Keywords: *Constitutional justice, Constitution, public authority, legal institution, constitutional jurisdiction authority.*

INTRODUCERE

Apariția și funcționarea instituției controlului constituționalității legilor, în marea majoritate a statelor, inclusiv în Republica Moldova, se realizează printr-un organ special și specializat numit Curte Constituțională (iar după caz, Tribunal Constituțional, Consiliu Constituțional etc.), a determinat evoluția acestei instituții a dreptului constituțional. Această instituție a dreptului constituțional a determinat, la rândul său, evoluția întregului sistem de drept din Republica Moldova, care este format din ramuri, subramuri și instituții juridice.

Prin urmare, în cadrul sistemului de drept din Republica Moldova și din marea majoritate a statelor lumii, dreptul constituțional este principala ramură de drept, care a determinat crearea a tuturor condițiilor de apariție a unor instituții juridice, precum dreptul procesual al contenciosului constituțional.

Prof. I. Deleanu susține că procesul de instituționalizare a dreptului contenciosului constituțional ține de esența justiției constituționale care se realizează în virtutea legii fundamentale a statului, în virtutea Constituției¹. Alături de celelalte autorități publice, justiția constituțională reprezintă o autoritate distinctă, independentă de toate celelalte, care are ca scop fundamental garantarea supremației Constituției etc.²

Un termen tot mai frecvent utilizat în literatura de specialitate franceză este contenciosul constituțional, care face referire la un conflict juridic ce poate fi înțeles în două sensuri:

- într-un sens larg, acesta cuprinde orice conflict juridic de natură constituțională: contenciosul electorat, conflictele între autorități (denumit și contenciosul separației orizontale a puterii), conflictele între federației și statele membre (denumit și contenciosul separației verticale a puterii) și contenciosul drepturilor și libertăților fundamentale³.

- Într-un sens restrâns (cel mai frecvent utilizat în doctrină și practică), contenciosul constituțional se identifică cu procedurile de control al constituționalității, pe cale de acțiune sau pe cale de excepție, anterior sau posterior intrării în vigoare a legii⁴.

Pornind de la faptul că principiile de drept sunt acele idei conducătoare ale conținutului tuturor normelor juridice, dreptul procesual al contenciosului constituțional a evoluat corespunzător următoarelor principii de activitate ale Curții Constituționale: a) independenței de orice autoritate publică; b) colegialității, c) legalității, d) publicității, e) științei, f) majorității etc.⁵

MATERIALE ȘI METODE.

Dintre metodele științifico-socio-umane, cele care devin complementare, în lucrarea de față, se regăsesc: analiza actelor normative; metoda comparativă; observația, metoda examinării istorice. Au impact și metodele de cercetare precum sistematizarea și generalizarea.

¹ Deleanu I. Drept constituțional și instituții politice. Tratat, vol. II, p. 375.

² Constituția Republicii Moldova, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, august 1994, nr. 1, art. 134, alin. (2).

³ Mathieu B., Verpeaux M., Contentieux constitutionnel des droits fondamentaux. Ed. LGDJ, Paris, 2002, p. 26.

⁴ Cârnaț T. Dreptul Contenciosului Constituțional, Universitatea de Stat din Republica Moldova, Departamentul Drept Public, Chișinău, 2020, Tipografia Print-Caro, p. 9.

⁵ Popa N. Teoria Generală a dreptului, p. 67.

REZULTATE OBTINUTE ȘI DISCUȚII

Întru atingerea scopului studiului de față, ne propunem să evidențiem faptul că, în contextul consolidării statului de drept și evoluției dreptului procesual a contenciosului constituțional, se remarcă rolul, locul și statutul Curții Constituționale în raport cu alte autorități ale statului, care la rândul său este unica autoritate de jurisdicție constituțională din Republica Moldova. Cu referire la structura acestei autorități de jurisdicție constituțională, conform art. 136 alin. (1) și (2) din Constituție și conform art. 6 alin. (1) și (2) a Legii nr. 317/1994 cu privire la Curtea Constituțională, Curtea Constituțională a Republicii Moldova este compusă din 6 judecători, numiți pentru un mandat de 6 ani, dintre care: doi judecători sunt numiți de Parlament, doi de Guvern și doi de Consiliul Superior al Magistraturii.

Structura acestei autorități de jurisdicție constituțională, în *stricto sensu*, este consolidată de președintele Curții Constituționale care este ales prin vot secret, pentru un termen de 3 ani, cu majoritatea de voturi ale judecătorilor Curții.

Structura acestei autorități de jurisdicție constituțională, în *lato sensu*, este consolidată de către judecătorii-asistenți, secretariatul și consiliul științific-consultativ⁶.

Conform art. 34 alin. (1)-(4) din Legea nr. 317/1994 cu privire la Curtea Constituțională, Secretariatul Curții Constituționale: 1) acordă Curții asistență informațională, organizatorică, științifică și de altă natură, 2) organizează audiența cetățenilor, 3) examinează în prealabil sesizările Curții Constituționale a căror soluționare de către judecătorii Curții nu este neapărată, 4) acordă ajutor judecătorilor la pregătirea dosarelor pentru examinare⁷. În plus, secretariatul Curții Constituționale este condus de un șef. Regulamentul secretariatului Curții Constituționale, organigrama și statul lui de funcții se aprobă de Curtea Constituțională. Personalul Secretariatului Curții Constituționale este compus din funcționari publici, supuși reglementărilor Legii nr. 158-XVI din 4 iulie 2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public, și personal contractual, care desfășoară activități auxiliare, supus reglementărilor legislației muncii.

Conform art. 35 alin. (1)-(7) din Legea nr. 317/1994 cu privire la Curtea Constituțională, șase Judecătorii-asistenți asistă președintele și judecătorii Curții Constituționale în activitatea acestora. Judecătorii-asistenți trebuie să dețină cetățenia Republicii Moldova, să aibă domiciliul în țară, pregătire juridică superioară și o vechime de cel puțin 10 ani în activitatea juridică sau în învățământul juridic superior⁸. Ei sunt angajați în funcție, prin concurs, pe termenul de până la

⁶ Legea nr. 317/1994 cu privire la Curtea Constituțională, publicată la 07-02-1995, în Monitorul Oficial nr. 8, art. 86.

⁷ Art. 34, alin. (1)-(4) Legea nr. 317/1994 cu privire la Curtea Constituțională, publicată la 07-02-1995, în Monitorul Oficial nr. 8, art. 86.

⁸ Art. 35 alin. (1)-(7) Legea nr. 317/1994 cu privire la Curtea Constituțională, publicată la 07-02-1995, în Monitorul Oficial nr. 8, art. 86.

atingerea plafonului de vârstă de 65 de ani. Comisia de examinare se numește de Președintele Curții Constituționale, din 3 judecători, șeful Secretariatului și alți funcționari ai Curții. Judecătorii-asistenți sunt asimilați cu judecătorii Curții de Apel și au același statut ca și judecătorii din alte instanțe judecătorești. Judecătorii-asistenți depun jurământul în fața plenului Curții Constituționale în condițiile prevăzute de Legea cu privire la statutul judecătorului. Depunerea jurământului se consemnează într-un proces-verbal, semnat de Președintele Curții Constituționale și de persoana care a depus jurământul. Judecătorilor-asistenți, în funcție de vechimea în muncă și de experiența profesională, li se conferă, pe viață, gradul II și gradul I de calificare a judecătorilor. Gradele de calificare se conferă judecătorilor - asistenți la ședința plenară a Curții Constituționale, după atestarea lor în modul stabilit. Judecătorii-asistenți beneficiază de imunitate și respectiv nu poate fi numită în funcția de judecător-asistent al Curții Constituționale persoana în privința căreia există interdicția de a ocupa o funcție publică sau de demnitate publică, ce derivă dintr-un act de constatare al Autorității Naționale de Integritate.

Conform art. 36 alin. (1)-(2) din Legea nr. 317/1994 cu privire la Curtea Constituțională, pe lângă Curtea Constituțională poate fi format un consiliu științific-consultativ din savanți și specialiști practicieni în domeniul dreptului, al cărui regulament se aprobă de Curtea Constituțională⁹.

Cu referire la cele menționate anterior, dreptul procesual al contenciosului constituțional este o instituție a dreptului constituțional care este reglementat de către acel ansamblu unitar de norme juridice constituționale cuprinse prioritar în Constituție prin care se reglementează relațiile sociale fundamentale ce apar în procesul instaurării, menținerii și exercitării puterii de stat. Respectiv normele juridice ale dreptului constituțional reglementează de jure și de facto dreptul procesual a contenciosului constituțional în condiția existenței unui coraport parte-întreg.

Acest lucru îl vom evidenția referindu-ne la actele Curții Constituționale, și anume la categoriile de acte și natura lor juridică. Respectiv, Constituția Republicii Moldova reglementează în general că hotărârile Curții Constituționale sunt definitive și nu pot fi atacate, iar legile și alte acte normative sau unele părți ale acestora devin nule, din momentul adoptării hotărârii corespunzătoare a Curții Constituționale¹⁰. În corespundere cu prevederile Legii nr. 317/1994 cu privire la Curtea Constituțională și Codul Jurisdicției Constituționale nr. 502/1995, remarcăm că în general Curtea Constituțională pronunță hotărâri și decizii, dar și emite avize¹¹.

⁹ Art. 36 alin. (1)-(2) Legea nr. 317/1994 cu privire la Curtea Constituțională, publicată la 07-02-1995, în Monitorul Oficial nr. 8, art. 86.

¹⁰ Cernomoreț S., Impactul cazurilor CEDO contra Moldovei asupra practicii judiciare autohtone de aplicare a legii penale în timp. În Revista Relații Internaționale Plus, Chișinău 2013, Nr. 2, ISSN 2587-3393 p. 46.

¹¹ Codul Jurisdicției Constituționale nr. 502/1995, publicat la 28-09-1995 în Monitorul Oficial nr. 53-54, art. 597.

Conform Codului Jurisdicției Constituționale, art. 62, prin hotărâre, Curtea Constituțională: a) se pronunță asupra constituționalității legilor, regulamentelor și hotărârilor Parlamentului, decretelor Președintelui Republicii Moldova, hotărârilor și dispozițiilor Guvernului, precum și a tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte; b) interpretează Constituția; c) confirmă rezultatele referendumurilor republicane; d) confirmă rezultatele alegerii Parlamentului și a Președintelui Republicii Moldova; e) rezolvă excepțiile de neconstituționalitate a actelor juridice, sesizate de Curtea Supremă de Justiție; f) se pronunță asupra altor cazuri de competența sa.

Conform Codului Jurisdicției Constituționale, art. 63, prin avize, Curtea Constituțională se pronunță asupra: a) inițiativelor de revizuire a Constituției; b) circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului; c) circumstanțelor care justifică suspendarea din funcție a Președintelui Republicii Moldova; d) circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova; e) constituționalității unui partid; f) altor cazuri de competența sa.

Conform Codului Jurisdicției Constituționale, art. 64, Curtea Constituțională emite decizii în cazul când se pronunță asupra nesoluționării în fond a sesizării. Respectiv, în cazul nesoluționării în fond a sesizării se pronunță decizie, care se întocmește ca act aparte ori se consemnează în procesul-verbal.

Conform Codului Jurisdicției Constituționale, art. 65, Curtea Constituțională emite dispozițiile sale, care sunt date de către Președintele Curții Constituționale în exercițiul funcției sale¹².

În ceea ce privește natura juridică a actelor Curții Constituționale, acestea se adoptă în numele Republicii Moldova și produc efect numai pentru viitor. Mai mult ca atât, actele Curții Constituționale nu sunt supuse nici unei căi de atac, fiind definitive și intrând în vigoare la data adoptării. La decizia Curții, unele acte intră în vigoare la data publicării sau la data indicată în ele. Actele Curții Constituționale sunt semnate de Președintele Curții sau de judecătorul care îl înlocuiește¹³.

CONCLUZII

Curtea Constituțională a Republicii Moldova este reglementată în Titlul V al Constituției Republicii Moldova. Prin conținutul ei, Constituția are ca obiect reglementarea principiilor fundamentale ale organizării sociale și de stat, sistemul organelor și separației puterilor de stat, drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale ale cetățenilor. Constituția are o poziție deosebită în ierarhia legilor și a

¹² Cernomoreț S., Nastas A., Ordinea de administrare și de realizare a drepturilor în calitate de obiect al protecției juridico-penale. Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”, dedicată aniversării a 75-a a Universității de Stat din Moldova, Științe Juridice și Economice, 11 noiembrie 2021. p. 67.

¹³ Ioan Ceterchi, Ion Craiovan, Introducere în teoria generală a dreptului, București, Ed. ALL 1993, p. 128.

celorlalte acte normative, a tuturor izvoarelor dreptului, întrucât dispune de forță juridică superioară față de toate acestea, și conținutul acestora trebuie să fie totodată conform prevederilor Constituției. Această înseamnă că nici o dispoziție dintr-o lege și din alte acte normative sau izvoare de drept, nu pot contraveni în nici un fel Constituției. Deci este vorba de principiile Supremației Constituției și constituționalității legilor, ca trăsături esențiale a statului de drept.

În acest sens, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat două legi organice la 13 decembrie 1994, Legea cu privire la Curtea Constituțională, iar la 16 iunie 1995, Codul Jurisdicției Constituționale. Aceste două legi organice, împreună cu Constituția, sunt principalele acte juridice normative care reglementează organizarea și funcționarea Curții Constituționale în Republica Moldova, principiile de activitate, competența, subiecții cu drept de sesizare, statutul judecătorilor, procedura în fața Curții Constituționale etc.

Rezultă că dreptul procesual al contenciosului constituțional este o instituție a dreptului constituțional care este reglementată de către acel ansamblu unitar de norme juridice constituționale cuprinse prioritar în Constituție, prin care se reglementează relațiile sociale fundamentale ce apar în procesul instaurării, menținerii și exercitării puterii de stat. Respectiv, normele juridice ale dreptului constituțional reglementează de jure și de facto dreptul procesual al contenciosului constituțional în condiția existenței unui coraport parte-întreg.

Bibliografie:

[1] Deleanu I., *Drept constituțional și instituții politice. Tratat*, vol. II.

[2] Cârnaț T. *Dreptul Contenciosului Constituțional*, Universitatea de Stat din Republica Moldova, Departamentul Drept Public, Chișinău, 2020, Tipografia Print-Caro.

[3] Cernomoreț S., Impactul cazurilor CEDO contra Moldovei asupra practicii judiciare autohtone de aplicare a legii penale în timp. În: *Revista Relații Internaționale Plus*, Chișinău 2013, nr. 2, ISSN 2587-3393.

[4] Cernomoreț S., Nastas A., Ordinea de administrare și de realizare a drepturilor în calitate de obiect al protecției juridico-penale. Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”, dedicată aniversării a 75-a a Universității de Stat din Moldova, Științe Juridice și Economice, 11 noiembrie 2021.

[5] Ceterchi I., Craiovan I., *Introducere în teoria generală a dreptului*, București, Ed. ALL.

[6] Mathieu B., Verpeaux M., *Contentieux constitutionnel des droits fondamentaux*. Ed. LGDJ, Paris, 2002.

[7] Popa N. *Teoria Generală a dreptului*.

[8] Constituția Republicii Moldova, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, august 1994, nr. 1, art. 134 alin. (2).

[9] Legea nr. 317/1994 cu privire la Curtea Constituțională, publicată la: 07-02-1995 în Monitorul Oficial Nr. 8 art. 86.

[10] Legea nr. 317/1994 cu privire la Curtea Constituțională, publicată la: 07-02-1995 în Monitorul Oficial nr. 8, art. 86.

[11] Legea nr. 317/1994 cu privire la Curtea Constituțională, publicată la: 07-02-1995 în Monitorul Oficial nr. 8, art. 86.

[12] Legea nr. 317/1994 cu privire la Curtea Constituțională, publicată la: 07-02-1995 în Monitorul Oficial nr. 8, art. 86.

[13] Codul Jurisdicției Constituționale nr. 502/1995, publicat la 28-09-1995 în Monitorul Oficial nr. 53-54 art. 597.